

40 AASTAT NOORTEADLASTE KONVERENTSE

Nõukogude Eestis oli Keele ja Kirjanduse Instituudi (KKI) ja Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi (KM) teadlastel võimalusi konverentsidel üles astuda napilt. Samal ajal täienesid asutuste koosseisud ülikooli lõpetanud noortega, kellel oli vanemate kolleegide kõrvalt veelgi raskem esinema pääseda. Sellest vajadusest kasvas välja noorteadlaste konverentside traditsioon, mida on algusest peale iseloomustanud tihe asutuste- ja erialadevaheline koostöö. Ettekannetega on saanud üles astuda ka üliõpilased, kes viimastel aastakümnetel ongi peamised esinejad. Käesolevas ajaloolises tagasivaates on keskendunud noortele folkloristidele ja 40 aasta folklooriteemadele.¹

Noored alustavad

19. veebruaril 1974 loodi KKI noorte teadlaste nõukogu, mille esimesel istungil 22. veebruaril otsustati korraldada instituudisene noorte teadlaste konverents. Sündmus pühendati nõukogulikule loosunglikkusele omaselt V. I. Lenini sünniaastapäevale ning NSV Liidu Teaduste Akadeemia 250. sünnipäevale. 22. aprillil 1974 toimus Tallinnas toonase Eesti NSV Teaduste Akadeemia saalis (Sakala tn 3) noorte teadlaste nõukogu eestvõttel esimene KKI noorte teadlaste konverents. Esinejaid ja kuulajaid oli nii KKI-st, Tartu Riiklikust Ülikoolist (TRÜ), kirjandusmuuseumist kui ka raamatukogudest ja kirjastusest Eesti Raamat, kokku üle 80 inimese. Folkloristidest astusid üles

¹ Käesoleva artikli aluseks on 23. IV 2014 Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis „Noorte häälte” konverentsil peetud ettekanne. Artikkel on seotud projektiga IUT22-4 „Folkloor kultuurilise kommunikatsiooni protsessis: ideoloogiad ja kogukonnad”.

Viivi Kreek, Marje Joalaid ja Eha Viluoja (Ahven 2007: 592).

Konverentside algusaastaid meenutab Eha Viluoja: „Alustasin töötamist Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluule sektoris aastal 1971. 1974. aasta noorteadlaste konverentsil pidasin ettekande „Sõnamaagiast kodukäija tõrjes”, 1975. aastal „Kodukäija nimetustest Eestis”. [...] Kord tuli minu juurde instituudi noor lingvist Ülle Viks ja tegi ettepaneku vormistada oma sõnamaagia ettekanne artiklikis, et avaldada see noorteadlaste kogumikus „Sõnast tekstini”. Kogumiku pealkirjastamisel peeti silmas, et see hõlmab lisaks keeleteaduslikele ka kirjanduse- ja rahvaluulealaseid kirjutisi. [...] Tasub ehk märkida, et kuna ma oma uurimuses käsitlesin rahvausundit, siis selleks et artikkel saaks ilmuda, pidin kirjutama seletuskirja või põhjenduse, miks selline teema vajab uurimist. 1970. aastate (noorteadlaste) konverentside kaasaegsetega võrreldes on muidugi suur erinevus tehniliste abivahendite olemasolus ja kasutamises. Oma ettekande juurde kuuluvad folkloorinähtuste levikukaardid saatsin paberkanjal kuulajate kätte ringlema.”

Eha Viluoja on veel meenutanud, et artikli ilmumise põhjenduseks kasutas ta Eesti NSV Teaduste Akadeemia presiidiumi 1971. aasta 2. novembri otsust „Olukorrast rahvaluule uurimise alal”, milles oli uue vajaliku suunana ette nähtud rahvausundi ja -kommete uurimine. Sellist dokumenti oli Viluoja näidanud Ellen Liiv ning noor teadlane kasutas vajalikul hetkel ajakohast otsust ja sõnastust. Et usundialaseid artikleid oli keeruline avaldada, on autorile maininud ka Marje Joalaid.

Tehniliste abivahendite muutust ajas näitab seegi, et toonaseid konve-

rentsi kutseid ja teateid saadeti laiali kirja teel ning riputati teadetetahvlile. Nii Marje Joalau kui ka Mare Kõiva mälestuste kohaselt kutsuti võimalike esinejaid peamiselt suusõnal ning otsesuhtlust oli palju. Samuti on Joalaid oma korraldusaegadest meenutanud, et raske oli konverentsidele saada esinejaid, sest: „Kõik ütlesid, et neil pole millestki kirjutada...” Isiklikust kogemusest võin öelda, et alati ei ole noortel julgust esineda, sest kardetakse kriitikat.

1978. aastal ilmus esimene noorteadlaste artiklilisel põhinev keeleteaduslik teemakogumik „Sõnast tekstini”, mis sisaldas artikleid kaheteistkümnelt autorilt (Ahven 2007: 706). Mare Kõiva on maininud, et sel ajal oli väljaandmiseks vaja taotleda kinnituskiri, et teos on vormistatud korralikult, sisu sobib ja on lubatud trükki. Marje Joalaid omalt poolt on meenutanud, kuivõrd kasulik oli kvaliteeti silmas pidades artiklite läbilugemine ja kinnitamine sektoris.

1981. aastast alates kandsid KKI konverentsid ühisnimetust „Noored filoloogias”, samal teemal oli 1979. aastal teinud ettekande Rein Veidemann. Aastail 1982–1988 ilmusid sama pealkirjaga ettekannete teesid. 18. mail 1983 toimunud kümnendast KKI noorteadlaste konverentsist võttis osa rohkem folkloriste kui kunagi varem, nimelt kaheksa: Anu Korb (KM), Mare Kõiva (KKI), Edna Tuvi (KKI), Anu Vissel (KKI), Sirle Pent (KKI) ning Tiiu Roll (TRÜ tudeng) (Ahven 2007: 868), Merike Mäemets ja Inna Grünfeldt (TRÜ tudengid) (Kerge jt 1983: 459). See oli ka esimene kord, kui KKI konverentsidel oli eraldi folkloristika sektsioon (Kerge jt 1983: 458). 1986. aastal oli folkloristidele ja etnograafidele suisa omaette päev.

KKI konverentsid toimusid autorile teadaolevalt 1988. aastani. Viieteistkümnest konverentsist esinesid folkloristid pooltel, kuid oli ka ettekandeid,

mis riivasid folkloristikat, samuti esinesid tihtipeale just korraldajapoolsel innustusel folklooriteemadega uurijad, kes polnud folkloristid, vaid nt lingvistid või fennougriistid.

Nii mõneski toonaste konverentside ülevaates on mainitud teemade mitmekesisust, eriti esimestel aastatel, aga ka esinejate taseme ebahütlust – konverentsidel esinesid peamiselt noored keeleteuurijad, mõned kirjandusuurijad ja folkloristid ning uurijad/külalised teistest asutustest ja ülikoolist. Tuleb ka mainida, et esinejad ei olnud noorteadlased tänapäevases mõttes – otse ülikoolist –, vaid juba mõnda aega oma erialal töötanud noored filoloogid.

Konverentsid Tartus

Samalaadse kevadkonverentsini jõuti ka Tartus. Kirjandusmuuseumi toonane teadussekretär Rein Veidemann organiseeris ühe esimese sammuna siingi noorte teadlaste nõukogu, mille tõukel hakati korraldama ka teadusüritusi. Kirjandusmuuseumi noorteadlaste esimene kevadsessioon toimus 30. mail 1978. Nagu esimese teesidevihiku saatesõnas kirjas, oli kevadsessiooni eesmärk anda esinemisvõimalus noortele uurijatele nii muuseumist kui ka väljastpoolt, olles avatud kõikidele noortele kultuuriuurijatele ja teadlastele, kes tahavad anda oma panuse eesti rahvuskultuuri ajaloo ja tänapäeva mõtestamisse (Veidemann 1978). Esimesel kirjandusmuuseumi kevadsessioonil astusid folkloristidest üles Anu Korb, Anne Tael ja Anu Zirk. Noorteadlaste kevadsessioonid toimusid tavaliselt üle aasta varakevadel, aprillis-mais, enamasti ühepäevase konverentsi vormis. Ajavahemikul 1978–1990 toimunud kaheksa kevadsessiooni ettekannete teesid ilmusid väikeste vihikutena. Nii KKI-s kui ka kirjandusmuuseumis tegeles konverentside korraldamisega aktiivselt Mare Kõiva.

KKI ja KM-i konverentside folklooriosast kujunes 1990. aastatest alates igakevadine noorte folkloristide konverents, mille kahte päeva mahtus mitukümmend folkloori- ja kultuurialast ettekannet eri teadusasutuste kuni 30-aastastelt uurijatelt. Kirjandusteadlased hakkasid 1991. aastast korraldama Nüpli kevadkoole. Esimesi noorte folkloristide konverentsi korraldas Mare Kõiva jätkuna varasematele konverentsidele. 1994. aastast olid noorte folkloristide konverentsid Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) korraldada: algul tegi seda Janika Oras, hiljem Aado Lintrop ja Kanni Labi.

Folkloristide konverents oli esinemisväljundiks ka noortele etnoloogidele, ent 1999. aastal hakati Art Leete eestvõttel pidama eraldi etnoloogide konverentsi. 1990. aastail tekkis noorte folkloristide konverentsil komme pidada lõkke ümber vabas vormis piduõhtut. Hiljem kolis ühine pidu Eesti Rahva Muuseumi (ERM-i) ruumidesse Raadil.

1993. aastast hakkas ilmuma artiklikogumik „Pro Folkloristica”. Mare Kõiva meenutab: „„Pro Folkloristica” sari sai tegelikult algatatud kui võimalus avaldada lühiartikleid. Esimene number sisaldab tänapäevafolkloori konverentsi tulemeid ja on sellel põhjusel ka kakskeelne väljaanne. [...] ...sarja peamine ülesanne oli aidata vähemalt kokkusuurutud vormis teadustulemusi avaldada. [...] Rahaliselt oli äärmiselt kitsas aeg ja artikleid polnud kusagil avaldada.” Selline olukord sundiski ise tegelema kirjastamisega, mida võimaldasid ka grandid. „Pro Folkloristica” sari muutus edaspidi vajalikuks väljundiks noorteadlastele, kellel oli võimalik avaldada ettekannetel põhinevaid artikleid. Kogumik on 2009. aastast eelretsenseeritav.

26.–27. aprillil 2006 toimus esmakordselt etnoloogide ja folkloristide ühine noorteadlaste konverents „Noorte hääled”, korraldajateks Terje Anepaio

(ERM) ja Aado Lintrop (ERA). Ühiseid konverentsi on sealtpeale korraldanud Terje Anepaio (ERM), Liina Saarlo (ERA), Marleen Nõmmela (ERM), Agnes Aljas (ERM), Ave Tupits (ERA), Piret Koosa (ERM) ja Jaanika Hunt (ERA).

Konverentside ülevaateid avaldati aastakümnete jooksul üsna regulaarselt ajakirjas Keel ja Kirjandus ning ka ajakirjas Mäetagused.

Kümnendite lühiülevaated

1970. aastatel oli folkloristide osakaal noorteadlastest esinejate seas veel suhteliselt väike, valitsevateks teemadeks olid rahvausund ja regilaul/rahvamuu-sika. Nii kõneles Eha Viluoja kodukäija teemadel, Marje Joalaid esines vepsa pärimuse teemadel (elamuga seotud kombestik Vepsas; jõulu ja kolmekuninga vahelist sanditamist analüüsiv „Vepsa kul'ikod”). Piret Raud (Norvik) tegi ettekandeid mitmel teemal (nt looduse osa Džorža karjalaste rahvameditsiinis; Tartu II ja Rakvere III keskkooli õpilasarvost). Regilauludega tegelesid mitmed noored teadlased: Viivi Kreek kõneles „Suure härja” laulust eesti ja soome rahvaluules; Anu Korb kiigelaulude tüpologiseerimisest; Anne Tael rahvaluule žanriprobleemidest; Anu Zirk eesti karjaseviiside tüpologiast. Folkloristikaga haakuvatelt teemadel pidasid ettekande Asta Öim (kalendrikuude rahvapärastest nimetustest eesti ja vene keeles) ning Ain Lavi („Paganlike traditsioonide püsimisest eesti talurahva matmiskombestikus XIII–XVIII sajandil”).

1980. aastatel keskenduti endiselt ehk mõnevõrra ootuspäraselt rahvalaulu ja -muusika temaatikale (nt Anu Visel, Sirle Pent, Anu Korb, Edna Tuvi, Tiiu Roll/Tammo jt), ent tegeleti ka usundiga (Ülo Valk, Mare Kõiva), rahvameditsiiniga (nt Mare Kõiva loitsu ettekanded, Edith Salu, Andra Veide-

mann, Külli Tamkivi), rahvakommetega (nt matmiskombed), rahvajuttudega (Eda Kalmre, Mare Janneste) ning üldproblemaatikaga ja interdistsiplinaarsete küsimustega (nt Anu Korb registre koostamise problemaatikast kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas, Kadri Peebo ja Tiiu Tammo ettekanded rahvaluule ja keele kokkupuutealadelt). 1988. aastal võidi kirjandusmuuseumi konverentsi ülevaates rõõmuga nentida, et kahepäevasel konverentsil on rohkelt osavõtjaid mitmekesiste ettekannetega ning et enamik esinejaid on ka otseselt noorteadurid – paari aasta eest ülikooli lõpetanud (Salve, Olesk 1988: 570).

Alates 1992. aastast toimusid noorte folkloristide konverentsid eraldi. Võib öelda, et neil toimuv peegeldas ka laiemalt teaduses toimunud liikumisi, huvisid, uusi võimalusi ning teemasid. Kümnendi algupoolel oli aktuaalne nt rahvaluule defineerimise küsimus (Anzori Barkalaja „Riivamisi rahvaluulest” 1992. aastal), 1993. aasta konverents kandis pealkirja „Eksperimentaalne folkloristika”. 1990. aastate algusest torkab silma vene ja eesti materjalide võrdlus (nt Natalja Pavlova ettekanne luterlaste ja ortodoksides matusekombestikust tänapäeva Narvas, Nadežda Saare ringmängude võrdlus eesti ja vene rahvatraditsioonis), samuti tegeleti soome-ugri ja teiste rahvaste rahvaluulega (nt Anna Verschik tegi ettekande teemal „Juudi rahvaluule Eestis”; lisaks esitati udmurte, hante jt puudutavaid ettekandeid). Soome-ugri kraadiõppureid ja teisi võimalikke folkloorihuvilisi teadlasi kutsus mitmel korral esinema Mare Kõiva.

Uudsena tõusis 1990. aastail noorte uurijate huviorbiiti interneti teema – internet kui otsinguvahend, folkloori levitaja jne (nt Maris Kuperjanov, Liina Sema, Sander Vesik). Mari Sarv mõlgutas juba 1996. aastal mõtteid eesti

regilaulude andmebaasist. Mari-Ann Rimmel tegi algust kohapärimuse ettekannetega, Karin Ribeniselt (K. M. Rooleid) sai kuulda bibliograafiateemalisi ettekandeid, Art Leete esituses võis tutvuda grafiti levikuga, rohkelt räägiti lühivormidest ning mütoloogiast. Loomulikult käsitleti ka traditsioonilisemaid teemasid, nagu rahvalaul, rahvamuusika, rahvameditsiin, rahvajutud, rahvakalender, mitmed usundilised teemad jm.

Konverentside pikast traditsioonist hakkas ilmne ka otsene tulem – Karin Ribenis on 1996. aasta kohta koostatud ülevaates märkinud, et ettekandjate tase on kõrge juba mitmendat aastat ning nii mõnedki noored võiksid esineda ka väärrikamatel üritustel (Ribenis 1996: 572).

XXI sajandi algusest 2014. aastani

Olulisimaks külalisesinejaks viimasel paarikümnel aastal oli ilmselt UCLA (University of California, Los Angeles) praegune professor Timothy Tangherlini, kes esines noorte folkloristide konverentsil 2000. aastal („Who ya gonna call?: Ministers and the Mediation of Ghostly Threat in Danish Legend Tradition”). Sellest ajast võib uudseks teemaks lugeda nt ettekandeid kurtide folkloorist (Liina Paales). Muutunud olustiku ja ühiskonna huvide peegeldusena hakkas teemade hulk laienema: käsitleti inglaid, kääbikuid, folkloori kokkupuuteid teiste elualadega, identiteedi defineerimist ja kajastamist folkloori abil, turismi ja folkloori suhteid, kaasaja kombeid (nt stiilipeod, sünnipäevad), lastefolkloori, rahvamuusika ja klassikalise muusika seoseid, rahvantsu ja tantsuklubisid, aga ka ajalukku vaatavaid ning interneti ja kaasaja meediaga seotud küsimusi. Loomulikult tegeleti ka traditsioonilisemate teemadega, mida on mainitud ülalpool.

Olevikust tulevikku

Pilk tulevikku ei ole tingimata roosiline: tuleb nentida, et praegune kitsalt raamistatud teadusrahastus võib viia selleni, et noored jäävad teadusest eemale, ning see omakorda ohustab teaduslikku järjepidevust. On kahetsusväärne, kui noorte teadlaskarjäär lõpeb koos ülikooli lõpetamisega, sest praegune süsteem ei paku vahendeid nende edasiseks arenguks, pidev projektikirjutamine oma palga nimel ja sellega kaasnev ebakindlus ei kutsu teadlaskarjääri jätkama. Pigem oleks vajalik noori humanitaarteaduse juurde toov nn noore teadlase programm, mis võimaldaks tööandjatel endile noort ja püsivat järelkasvu palgata ning annaks töökohal alustavatele kraadiõppuritele enesearendamiseks vajaliku kindlustunde. Loodetavasti toob teadlaskonna ühine hääletõstmine ja meediakanalite vahendusel jätkuv avalik arutelu teadusrahastuse kitsaskohtade üle praegusesse süsteemi mõistlikke muutusi.

Lõpetuseks

Nelja aastakümne kokkuvõtteks võiks öelda järgmist. Olles ise olnud neli aastat „Noorte häälte” korraldaja, olen tänulik konverentside ellukutsujatele ja korraldajatele, et sellised üritused on olemas ja jäänud püsima. Loodan, et neljakümne aasta jooksul on ettekannete teemad olnud just need, mis on noori endid huvitanud, mitte peale sunnitud. Iga uurimus teaduse alal on isiklik areng, enda arendamine. Seetõttu on oluline lasta noortel uurida neid huvitavaid teemasid ning teha ka vigu.

Viimastel aastakümnetel on ettekannete teemad olnud väga laiahaardelised, kuid tegelikult võib nii öelda iga kümnendi kohta. Esinejate seas on eriti

viimasel kümnendil olnud üsna palju noori teadlasi kõrvalerialadelt, mis ei tähenda tingimata, et noori folkloriste oleks selle võrra vähem, kuid kuna tänapäeval rõhutatakse interdistsiplinaarsust, võrdlevaid uurimusi, siis annab see võimaluse esineda väga erineva taustaga noortel uurijatel. Samuti on see märgiks, et kraadiõppureil on huvi „Noorte häältel” üles astuda ning konverents on neile hea lähteplatvorm. Teisalt on noorte teadlaste konverentsid juba algselt olnud väga avatud loomuga ja mitmekesised. Kindlasti käivad noored folkloristid ka teiste erialade konverentsidel.

Aastate jooksul on palju muutunud konverentsikorralduse tehniline pool – teadete levitamine, suhtlemine, materjalide esitlus (algselt paberil, lüümi-kutel, nüüd slaididel). Varem oli konverentsidel kombeks teha päevakokkuvõtteid ning anda kommentaare ettekannete kohta. Igal aastakümnel on olnud ka välisesinejaid – soome-ugri rahvaste esindajaid, soomlasi, indialasi jt –, kes on omal moel avardanud siinsete noorte maailmapilti ning toonud võimalusi võrrelda teemasid.

Noortele kraadiõppureile ja teadlastele keskenduv konverents on äärmiselt vajalik ning annab olulise kogemuse edaspidiseks, ükskõik, kas jätkatakse teadusteel või leitakse väljakutseid mõnel muul erialal. Enese proovilepanek, oma mõtete koondamine ja auditooriumi ees avaldamine, kriitikaga toime-tulek, väitlemine ja põhjendamine on olulised oskused paljudel erialadel.

Täna varasemate nõuannete eest Rein Saukast ning 2014. aastal oma teadmisi jaganud Eha Viluoja, Marje Joalaidu ning Mare Kõivat!

AVE GORŠI Č

Arhiiviallikad

- Eha Viluoja kommentaarid ja meenutused. Kirjavahetus autori valduses.
- Marje Joalau kommentaarid ja meenutused. Kirjavahetus autori valduses.
- Mare Kõiva kommentaarid ja meenutused. Kirjavahetus autori valduses.

Internetiallikad

- Noorteadlaste konverentside kodulehekül. <http://www.folklore.ee/era/nt/>
- Nüpli kevadkoolide kodulehekül. <http://www.kirmus.ee/nypli/koolid/ajalugu.html>

Kirjandus

- A h v e n, Eeva 2007. Pilk paberpeeglis. Keele ja Kirjanduse Instituudi kroonika 1947–1993. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- K e r g e, Krista, K õ i v a, Mare, T a s a, Toivo 1983. Noored filoloogias 1983. – Keel ja Kirjandus, nr 8, lk 457–459.
- R i b e n i s, Karin 1996. Noorte folkloristide konverents. – Keel ja Kirjandus, nr 8, lk 571–572.
- S a l v e, Kristi, O l e s k, Sirje 1988. Kirjandusmuuseumi VII kevadsessioon. – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 570–572.
- V e i d e m a n n, Rein 1978. Saateks. – Kirjandusmuuseumi kevadsessioon I. Tartu: Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum, lk 2.

40 years of young scientists conferences

Keywords: young scientists, Institute of Language and Literature, Estonian Literary Museum, history, folkloristics

The article gives an overview of young scientists conferences, with a focus on the representation and participation of young folklorists. The tradition of such conferences dates back to 1974 (Institute of Language and Literature) and 1978 (Estonian Literary Museum). The

overview reflects changes both in conference organization and presentation technology. It also points out the changes in research focus throughout the 40 years period. The article is based on the recollections of the participants and organizers as well as on published sources.

Ave Goršič (b. 1979), PhD, Estonian Folklore Archives, Researcher, avegorsic@folklore.ee